

Bariéry společnosti

Na svět se všichni rodíme s předem danou zátěží. Svého břemena si prvně nevšímáme, neboť nic jiného neznáme. Až později – při bližším pohledu na okolí – si uvědomíme, že bagáž, jíž neseme, netíží všechny.

Dochází k objevu nespravedlnosti světa a následuje nebezpečná fáze dospívání, v níž chceme vyřešit hladomor, potřit třídní rozdíly a zakázat války.

A konečně nastává dospělost, kdy se vyčerpání neúspěšným bojem se světem rozhodneme soustředit pozornost jen na své břímě.

A tak se průměrný Pražan nestará o nic, co se ho bezprostředně netýká. Žije si ve svojí střední třídě, ve světě, kde mu život diskriminované menšiny, zdá se, nehrozí. To ovšem není tak docela pravda. Vše se může změnit v řádu vteřin. Během svého života se nemůžeme změnit v Roma v Česku či v ženu v Afghánistánu, ale velmi jednoduše se můžeme shodou nešťastných náhod ocitnout jako vozičkáři před schodištěm.

Onehdy jsem se setkala nad šálkem kávy se svojí dávnou kamarádkou, Rózou. Róza má vždy připravenou vtipnou poznámku či chytrý poznatek, mluví s grácií, nosí natočené vlasy a pohybuje se na invalidním vozíku. Bohužel většinová společnost vidí a pozná Rózu jen ve světle poslední informace. Invalidní vozík ji ve společnosti definuje.

„Vroom, vroom,“ slyší Róza, když spěchá do školy, od hloučku dospívajících kluků.

„Jako závodnice formule 1,“ houkne na Rózu vysmátý muž s kočárkem.

„Vy jste ale šikovná,“ slyší 22letá Róza od staré paní, když přechází přechod.

Všechny tři věty byly evidentně proneseny za naprosto jiným účelem. Skupina neopeřených výrostků si z ní dělala legraci a záměrně ji ponížila. Babička na přechodu pouze není na vozičkáře zvyklá a samostatnost Rózy ji zřejmě upřímně udělala radost. Její „pochvala“, jež měla být obdivná, nevědomky vyzněla pejorativně.

Róza se samozřejmě nebude na starou paní zlobit, ale na úkor dobré vůle a chápavosti její důstojnost přece trochu utrpí. Věta „záleží na úmyslu“ může v tuto chvíli upřímný omyl ospravedlnit. Ale okamžik, kdy se dobře míněné gesto mění v ponižující a nedůstojné, nastává ve chvíli, kdy za něj stůj co stůj vyžadujeme vděčnost.

Řekněme, že Róza vyjíždí strmý kopec se sluchátky v uších a najednou cítí trhnutí vozíku dopředu. Odvinout se mohou tři scénáře. První je, že někdo se šlechetnými úmysly jí pomáhá vytlačit vozík. Druhá možnost je, že kdosi krade batoh, jež nosí Róza zavěšený na madlech vozíku. Zatřetí se ji někdo snaží unést. Pravděpodobnost negativního výsledku převažuje, a tak Róza vyděšeně zabrzdí vozík a zakřičí: „Ne!“

Pán tlačící vozík se dotčeně ohradí, že „chtěl pouze pomoci, a že by si toho měla vážit.”

Ale proč by Roza vlastně měla být vděčná, když si ani o pomoc neřekla? Když Róza rozpozná šlechetné či milé gesto za nepříjemným komentářem či nemístnou pomocí a přijme jej – tedy za něj projeví vděčnost – jedná se pouze o její benevolenci. Tím nám dopřeje pocit hrdinství, jenž nám dělá dobře.

Přiznejme si, že čirý altruismus neexistuje. Lidé konají dobré skutky ze tří sobeckých důvodů. Buť očekáváme od druhé strany něco nazpátek nebo chceme získat ve společnosti pověst dobrodince či možnost poslední – altruismu nejbližší – honíme se za uspokojivým potvrzením, že jsme dobrým člověkem. Vše ovšem závisí na reakci okolí. Pokud osoba, jíž pomáháte, neprojeví vděčnost, příjemný pocit ze šlechetného skutku se nedostaví.

Rozhodně nechci podněcovat lidi k nečinnosti. Nemůžeme se ovšem na svět dívat jen očima hrdinů, zkušenost “zachraňovaného” může být docela jiná. Tlak na vyjádření vděku je vyvíjen na vozíčkáře pořád, ovšem projevít vděčnost, zvlášť vynucenou, je občas ponižující.

Lidé s tělesným postižením mají docela stejnou důstojnost jako lidé bez něj. Za skutečnost, že na jejich handicap nejsme jako společnost připraveni, by neměli pykat, trpět, či dokonce se omlouvat.

Nutno podotknout, že mně nohy fungují. Mám tedy právo psát a vyjadřovat se o problému, s nímž nemám žádnou zkušenost? Nekradu právě teď příležitost nějaké dospívající dívce na vozíku, která by mohla psát o svých bezprostředních zážitcích?

Hlasy marginalizovaných lidí není slyšet, neboť jich není dost. Když někdo musí štěpit svou pozornost do toho, aby se zvládl začlenit do společnosti a fungovat v ní, nemusí mít na osvětu čas ani energii.

Nemohu sama vyjádřit autentickou zkušenost handicapovaného člověka, ale alespoň mohu zviditelnit jeho bagáž, na kterou jeden bezbariérový výtah nestačí. Její řešení není jednoduché ani jednorázové – vyžaduje nesobecky převzít trochu zátěže, když se druhý člověk pod její tíhou klátí. Možná je to sisyfovská práce a možná se jen nacházím v naivním období dospívání plného marného zápolení se systémem.

Ale třeba to není prostoduchost mladosti, ale naděje. Naděje, která nás hned o krok přiblíží k důstojnější společnosti. Skutečnou důstojnost si totiž člověk nepořídí za peníze. Jedná se o vlastnost, kterou člověk získává svým jednáním. A poznáte ji podle toho, že se můžete podívat do zrcadla a beze studu se setkat s vlastním pohledem.